

בעל העקידה

מתורתו של רבינו רבי יצחק עדאמה זיע"א

מחבר ספר "עקידת יצחק"



גיליון י"ז - פרשת יתרו תשפ"ו

מהדורת איל

ביאור ענין פרשת ביאת יתרו ועצתו

חבירו, או כדי שלא יתגלה שכבר נפגשו, ויובאו האהלה לרמוז על כך שכבר נפגשו קודם, אבל היה זה בחשאי מחוץ לאהל, ועתה באו אל האהל.

לאחר מכן באה פרשת עצת יתרו, וביאורה, שלמחרת בואו של יתרו אל משה תיכף לאחר מלחמת עמלק האמורה בפרשה הקודמת בסוף פרשת בשלח, והיה זה קודם מתן תורה, בו ביום ראה את משה יושב ושופט את העם, ומלמד אותם את מקצת המצוות והדינים שנצטוו במרה, ובאותו הזמן שעדיין לא ניתנה תורה, היה משה שופט את העם על פי סברתו בלבד, ולכן לא מינה דיינים נוספים, מאחר ולא סמך עליהם שיפסקו פי שהיה נראה בעיניו, וזהו מפני שעדיין לא נתנו חוקים ומשפטים מאת ה', ועל אף שהיה אפשר לקבוע חוקים על פי סברא, כפי שעשו שאר מלכויות, מכל מקום סבר משה שאפשר להמשיך באופן זה שהוא ישפוט על פי סברתו.

וטען יתרו, שבאופן זה יש שני חסרונות, האחד הוא, שכיון שאין דיינים נוספים כל העול נופל על משה לבדו, ונמצא שמפסידי עניינים אחרים שאינם יכולים להיעשות אלא על ידי משה, כגון אלו שבאים לדרוש אלהים, ולהודיע להם את מצוות ה', וכן ממתנינים זמן רב עד שיכולים לבא לפני משה, והשני הוא, שבעלי הדין אינם יוצאים מהדין כשהם בטוחים שפסקו להם כפי האמת, אלא יכולים לחשוש שמא הטה משה את הדין לטובת אחד מהצדדים לפי שהוא קרוב אליו יותר, שהרי לא דן משה על פי חוקים קבועים אלא על פי סברתו בלבד.

לזה הציע יתרו, שיבקש משה מאת ה' שיתן חוקים ומשפטים קבועים, וממילא יוכל משה למנות דיינים נוספים, שידונו את ישראל על פי הדינים והמשפטים הקבועים, ובאופן זה ייאר למשה זמן להתעסק בשיא עניינים הצריכים את משה דוקא, וגם לבעלי הדין לא יהיו טענות ופקפוקים על פסקי הדין, כיון שהם דינים ומשפטים קבועים מאת ה'.

משה קיבל את עצת יתרו, אולם לא יכל להוציאה אל הפועל, אלא לאחר מתן תורה, שאז נתן ה' למשה ולישראל את פרשת משפטים, ותיכף ומיד לאחר מכן מינה משה דיינים כפי מה שהציע יתרו, נמצא לפי זה, שאכן יתרו בא קודם מתן תורה, ונשאר שם עד לאחר מתן תורה, ומה שנאמר כאן (כד) 'וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כְּכָל אֲשֶׁר אָמַר', היינו לאחר מתן תורה, שקיבלו דינים ומשפטים קבועים, ואז היה באפשרותו לקיים את עצת יתרו, והזכירה זאת התורה כאן כדי לסיים הענין, ולכן נאמר (כז) 'וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה אֶת חֲתָנוּ וַיֵּלְךָ לוֹ אֶל אֶרְצוֹ', והיה זה בחודש אייר בשנה השנייה, ואחר כך חזרת התורה לפרש את פרשת מתן תורה שאירעה קודם לכן.

נמצא, שהפרשה הראשונה נכתבה כדי ללמד את הסדר הנכון וההנהגה הראויה עם בני הבית, שיש להם למחול ולנהוג כבוד זה לזה, והפרשה השנייה נכתבה ללמד את מעלת הדין והשלום הראויים להנהיג בהם את בני האדם.

עקידת יצחק שער מג

הלך אל ארצו, ואילו בפרשת בעלולתך (במדבר י כט) נאמר 'וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחַבְבִּי בֶן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֲתָן מֹשֶׁה נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר ה' אִתּוֹ אֲתָן לָכֶם', הרי שהיה עמהם בחודש אייר בשנה שניה כשרצו להכנס לארץ ישראל.

ח. פרשת עצת יתרו למשה על מינוי דיינים ושרים נוספים, פותחת בפסוק (א) 'וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיָּשָׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם', ויש להבין מהו אותו היום הקרוי 'ממחרת', וחז"ל (מכילתא יתרו ב) פירשו, ממחרת יום הכפורים, וקשה, שלא נזכר יום הכפורים בפרשה, וכן לא יתכן שיתרו בא ביום הכפורים והיה זה גם למחרת בואו של יתרו, והרמב"ן פירש בימים שלאחר יום הכפורים, וקשה מה ענין להזכיר זאת.

ט. עוד יש להקשות בעיקר עצתו של יתרו, שדאג למשה ואמר לו (ה) 'נָבֵל תָּבֵל גַּם אִתָּה גַּם הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא תוּכַל עֲשׂוֹהוּ לְבַדְּךָ', ולכאורה אם משה לא חשש לכך, אלא הרגיש שכחו חזק לעמוד בכך, מדוע יתרו חשש יותר ממנו. וכן קשה מדוע באמת משה לא חשש על עצתו זו לבדו, כשראה את כל העם טורח וממתין עליו מבוקר עד ערב, ולא מינה מעצמו דיינים ושרים נוספים, ובמה הוצרך משה לחכמתו של יתרו.

ביאור הענין הוא, שכוונת התורה בפסוק הראשון לבאר מעלתו של יתרו, שעל אף שמשא עזב את אשתו ובניו כשירד למצרים, כדי שלא יהיו בסוף השיעבוד, ולכאורה, לאחר שיצאו מצרים היה לו לדאוג להם ולשלוח לקרוא להם לבא אליו, וגם שיתרו היה חשוב בכך שהיה כהן מדין, אף על פי כן מרוב תשוקתו לבא עם צפורה ובניה לקבלת התורה בהר סיני, וכיון ששמעו את מעלתו הגדולה של משה והנסים והמופתים שעשה ה' על ידו, מחל על כבודו, ולא שם ליבו לסיבות המונעות אותו לעשות כן, שהן שמשא לא שלח לקרוא להם, וכן לשני בניה אשר היו אהובים מאד אצל משה, וכפי שניכר משמותם שקראם על שם מה שאירע עמו, ואף על פי כן לקח יתרו את צפורה ובניה ובאו אל משה.

לכך נאמר 'כהן מדין' ו'חותן משה', והוזכרו שילוחיה של צפורה, להגיד מעלתה, שאף על פי כן באה אל משה בלא שקרא לה, והוזכרו שמות הבנים, וזהו 'וישמע יתרו את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל עמו' הם הנסים שעשה ה' לישראל על ידי משה, וכי הוציא את בני ישראל ממצרים' היינו שנגמרה הסיבה שמחמתה שלח משה את צפורה כדי שלא יהיו בשיעבוד, שהרי כבר יצאו מצרים, ולכן באו 'אל משה אל המדבר אשר הוא חנה' שם ה' האלהים, מפני ששם עתידים לקבל את התורה.

כשהגיעו אל המדבר, הלך יתרו לבדו בחשאי אל משה, כדי לבשר לו שהוא הגיע עם צפורה ובניה, וראוי שמשא יצא לכבודם, ואכן הסכים משה עמו, ויתרו חזר אל המקום שחנה במדבר, ונתפרסם שיתרו צפורה ובניה הגיעו, ואז יצא משה לקראתו והכל יצאו אחריהם, ולכן נאמר 'וישאלו איש לרעהו לשלום', שקודם לכן לא היה להם פנאי לשאול אחד בשלום

וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כֹּהֵן מִדִּין חֲתָן מֹשֶׁה אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה אֱלֹהִים לְמֹשֶׁה וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ כִּי הוֹצִיא ה' אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם (שמות יח. א)

פרשה זו הקרויה על שמו של יתרו חותן משה, פותחת בהגעתם של יתרו וצפורה ובניה אל המדבר ופגישתם עם משה וישראל, וממשיכה בעצתו של יתרו למשה חתנו, למנות עמו דיינים ושרים נוספים שיעמדו בינו לבין העם ויסייעו עמו במשא העם.

יש להעיר ולהקשות תשע הערות וקושיות בעניינים אלו, כשחלקן הן על מהות העניינים, וחלקן על לשונות הפסוקים:

א. מדוע חזרה התורה ופירטה את תפקידו של יתרו וקירבתו אל משה, מאחר וכבר נאמר בפירוש (לעיל ג א) 'וַיִּמְשָׁה ה' יָדוֹ רַעַה אֶת צֵאֵן יְתֵרוֹ חֲתָנוּ כֹּהֵן מִדִּין', אם כן היה די לומר 'וישמע יתרו' או 'וישמע חותן משה', ומדוע הוצרכה התורה לחזור ולפרט שיתרו הוא חותנו של משה, ושהוא כהן מדין. זאת ועוד, מדוע גם בהמשך הפרשה חוזרת התורה וכותבת (ב) 'וַיִּקַּח יְתֵרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה, וכן 'וַיָּבֵא יְתֵרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה' (ה), ולא הסתפקה בלהזכיר את שמו של יתרו לבדו, או להזכיר כהן חותן משה בלא להזכיר את שמו.

ב. מדוע כפלה התורה ואמרה שיתרו שמע את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל, 'כי הוציא את ישראל ממצרים', הלא ענין זה כלול במה שנאמר 'כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל'.

ג. מדוע מזכירה התורה שיתרו לקח 'אֶת צַפֹּרָה אֵשֶׁת מֹשֶׁה אַחַר שְׁלוּחֶיהָ' (ב), והלא לכאורה אין בכך לא צורך ולא כבוד למשה או לצפורה או ליתרו. וכשם שעד עתה לא נזכר ענין זה, שמשא שילחה, מדוע כאן ראתה התורה ענין לספר זאת.

ד. מדוע התורה מפרשת כאן את שמות שני הבנים גרשם ואליעזר, ובפרט שלגבי גרשם כבר נאמר לעיל (ב כב) 'וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גֵרְשָׁם כִּי אָמַר גֵּר הָיִיתִי בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם'.

ה. יש להקשות בלשון הפסוקים, שתחילה נאמר (ה) 'וַיָּבֵא יְתֵרוֹ חֲתָן מֹשֶׁה וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל מֹשֶׁה, ואחר כך (ו) 'וַיֹּאמֶר אֶל מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ יְתֵרוֹ בֶּן אֵלֶיךָ וגו', ואחר כך (ז) 'וַיֵּצֵא מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנּוֹ וגו'. וקשה, מתי אמר יתרו למשה שהוא בא אליו, הלא בפסוק הקודם כבר נאמר שהוא בא אליו, ולאחר שבא אליו אין צורך להודיעו שהוא בא אליו, שהרי הוא כבר רואהו, ועוד, שאם הוא כבר בא אליו, מדוע נאמר אחר כך שמשא יצא אליו, הלא הוא כבר בא אליו וכבר אמר לו שהוא בא אליו.

ו. לאחר מכן נאמר (ח) 'וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֵאוּ אֵת אֲהֵלָהּ, ויש להעיר, מה באה התורה להשמיענו בכך ששאלו איש לרעהו לשלום, הלא ודאי שכן מנהג העולם הלאומי בשלום השני כשנפגשים. ועוד, מדוע הדגישה התורה ששאלת השלום היתה בחוץ, ורק לאחר מכן נכנסו אל האהל.

ז. יש לברר מתי הגיע יתרו אל משה, שמסדר הפרשה משמע שהגיע לפני מתן תורה, ולאחר מינוי הדיינים